

Informe sobre la represión y non reconocencia de los drechos llingüísticos n'Asturies

1. Entamu

L'asturianu ye una llingua románica que se fala nel Principáu d'Asturies -comunidá autónoma del noroeste d'España-, anque tamién se caltién, con mayor o menor puxu, en fasteres más aisllaes de Lleón y Zamora, arriendes d'en Miranda del Douru (Portugal), u se fala'l "mirandés", variedá llingüística del dominiu ástur qu'apocayá tien reconocencia como idioma "oficial" nes tierres de Miranda.

La llingua asturiana ye ún de los resultaos de la evolución del llatín na Península Ibérica al llau del gallegu, portugués, castellanu, catalán y aragonés. D'esti mou, l'asturianu foi llingua del Reinu d'Asturies (siglos VIII-X) -tresformáu llueu en Reinu de Lleón-, y ente los siglos XIII y XIV foi llingua de l'alministración emplegada pa la redaición de fueros, lleis, ordenances y documentos notariales. La hexemonía cada vegada mayor del Reinu de Castiella n'Asturies afaló la castellanización de les capes cimere de la sociedá, magar nun ye hasta'l sieglu XX cuando esti procesu entama a afeutar fundamente a los ámbitos populares y a facer amenorgar nellos l'emplegu de la llingua asturiana.

Nel sieglu XVII conocemos al primer poeta n'asturianu, Antón González Reguera. La lliteratura asturiana espárdese nos siglos siguientes, tanto en prosa como en versu, con nomes como Xosefa Xovellanos, Xuan María Acebal, Teodoro Cuesta, Xosé García Peláez, Fernán Coronas, etc.

Nos años 70 del sieglu XX, al empar de lo cabero la dictadura franquista, naz la reivindicación moderna de la llingua asturiana cola asociación cívica "Conceyu Bable" de la que formen parte profesores universitarios, inteleutuales y militantes favoratibles al exerciciu de los drechos culturales de los asturianos. De resultes del llabor de movilización d'esta corriente asturianista llogróse la reconocencia del asturianu nel Estatutu d'Autonomía d'Asturies y la creación en 1980, pol muérganu preautonómicu del Conceyu Rexonal d'Asturies -que yera entós la representación política cimera d'Asturies-, de l'Academia de la Llingua Asturiana. Como principales resultaos de la xera normativizadora de l'Academia tán les Normes Ortográfiques (1981), la Gramática de la Llingua Asturiana (1998), el Diccionariu de la Llingua Asturiana (2000) y los Nomes de conceyos, parroquies, pueblos y llugares del Principáu d'Asturies (2000).

N'Asturies falen asturianu más de 350.000 persones d'una población que trespasa'l millón d'habitantes. Amás, na fastera más occidental del Principáu, ente los ríos Navia y Eo, hai unos 40.000 falantes potenciales (al rodiu del 4% de la población d'Asturies) de lo que vien denomándose "a fala" o "gallego-asturiano", modalidá llingüística qu'ha considerase a tollos efeutos como la llingua propia d'esi ámbitu territorial y que sufre les mesmes restricciones d'usu y falta de reconocencia xurídica que la llingua asturiana xeneral en toa Asturies.

Dende llueu, nel Principáu dase nidiamente una situación de diglosia o bilingüismu socialmente desequilibráu, col castellanu o español nuna posición dominante y l'asturianu con mui poques oportunitadaes d'emplegu normal. Amás de los efeutos dañibles na personalidá llingüística de la propia llingua -con bayura d'interferencies del castellanu- la falta de prestixu social del asturianu lleva a que se tea dando un frañimientu na so tresmisión de pas a fíos, de mou que'l so futuru, si se caltienen les circunstancies d'anguaño, ye'l de la sustitución pol castellanu, quier dicise, la desapareición del asturianu como sistema llingüísticu usáu n'Asturies. Según l'Atlas of the World's Languages in Danger of Disappearing, asoleyáu pola UNESCO y presentáu en febreru de 2002, l'asturianu ye una de les llingües de la Península en peligru de desanicu. L'Asociación Internacional pa la Defensa de les Llingües y les Cultures Amenazaes (AIDLICM) vien denunciando esta situación bien de vegaes con cartes a les autoridaes polítiques asturianas esixendo la reconocencia llegal del asturianu como midida primera p'afitar la sobrevivencia del idioma y falando de la "creciente represión llingüística qu'esiste nel Principáu".

Los datos sociolingüísticos -el caberu d'ellos el II Estudio Sociolingüístico para Asturias, del que s'ufiertó un avance de datos en xunu de 2002- amuesen un sofitu mayoritariu de la sociedá a la oficialidá de la llingua asturiana: más del 60%. Ocho de cada diez asturianos caltienen que la llingua propia d'Asturies ye l'asturianu, bable o llingua asturiana, y siete de cada diez nun dulden que l'asturianu ye una llingua como les demás llingües rexonales reconocies oficialmente n'España, siendo unánime la demanda d'un tratu igual al que reciben el restu de llingües peninsulares. Pero al llau d'indicadores positivos en cuantes a les actitúes favoratibles al asturianu y la reclamación d'un futuru p'Asturies con un bilingüismu equilibráu, hai que destacar que l'usu de la llingua asturiana na vida cotidiana va amenorgando de xeneración en xeneración de mou alarmante, que se sigue prefiriendo'l castellanu pa rellacionase socialmente y, sobre manera -y quiciabes seya lo más dramático-, que'l castellanu, cada vegada de manera más acelerada, pasa a ser la primer llingua pa la mayor parte de los asturianos.

2. L'estatus xurídicu del asturianu

La Constitución Española -pautada en 1978 tres la muerte del xeneral Franco- llueu de falar del castellanu como llingua oficial en tol Estáu, diz nel so artículu 3 (apartáu 2): "Las demás lenguas españolas serán también oficiales en las respectivas Comunidades Autónomas de acuerdo con sus estatutos". Sicasí, l'Estatutu d'Autonomía, nel so artículu 4u, nun-y reconoz l'estatus xurídicu de llingua oficial, darréu que diz: "1. El bable ha gociar de proteición. Ha promovese'l so usu, el so espardimientu nos medios de comunicación y la so enseñanza, respetando en tou casu, les variantes llocales y la voluntariedá del so deprendizax. 2. Una llei del Principáu ha regular la proteición, usu y promoción del bable". Abondos xuristes españoles camienten, acordies colo anterior, qu'esti artículu ye inconstitucional porque la Constitución, anque dexa a les Comunidaes autónomes la facultá de decidir cómo ha entendese la cooficialidá, establez un mandatu imperativu y non una opción facultativa.

En 1998, reformóse l'Estatutu d'Autonomía y la demanda de la oficialidá pal asturianu volvió a ser asuntu central nel discutiniu políticu con movilizaciones ciudadanes y manifestaciones na cai que cuntaron con munchos miles de persones que, sicasí, nun foron a francar la dinámica de les fuerces polítiques mayoritaries que refugaron incluyir la cooficialidá nel testu estatutariu nuevu. A la escontra, aprobóse en 1998 una "Llei d'Usu y Promoción del Bable/Asturianu" nuna llinia posibilista que fexo ver que nun yera abondo pa regular los mínimos derechos xurídicos que-y faen falta al asturianu pa caltenese. Como va poder dir viéndose más alantre, de magar s'aprobó, el gobiernu asturianu incumplióla dafechu.

N'agostu del 2001 España acoyó la Carta Europea de les Llingües Minoritaries, promovida pol Conseyu d'Europa, p'aplicala non solo a les llingües que son oficiales sinón tamién a les que protexen los sos Estatutos d'Autonomía, como ye'l casu del asturianu. Nella encamiéntase que se tomen midies pa da-y puxu al so emplegu en tolos ámbitos sociales pero la realidá dexa bien a les clares que nun se cumple.

3. La marxinaición del asturianu na alministración pública

La "Llei d'Usu", nel so artículu 4u ("Usu alministrativu") diz que "Tolos ciudadanos tienen drechu a emplegar el bable/asturianu y a esplicase nelli, de pallabra y per escrito" y que "ha tenese por válidu a tolos efeutos l'usu del bable/asturianu nes comunicaciones orales o escrites de los ciudadanos col Principáu d'Asturies". La realidá ye qu'esti usu namái parte de los ciudadanos porque l'alministración asturiana malpenes emplega l'asturianu si nun ye pa cuestiones rellacionaes cola propia llingua (convocatoria de subvenciones al asturianu, por exemplu) y enxamás pa otros temes. La falta d'oficialidá úsase como xida ilegal poles alministraciones estatal y municipales pa negar el drechu de la xente a empobinase a elles n'asturianu.

Na Delegación del Gobiernu d'España n'Asturies son munchos los casos d'asociaciones ciudadanes que nun pudieron llegalizase pol fechu de presentar la documentación n'asturianu. Ye'l casu, por exemplu, en 1985 de la "Xunta pola Defensa de la Llingua Asturiana", en 1987 del "Conceyu d'Estudiantes Nacionalistes", en 1989 del "Coleutivu Llingua y Enseñanza", y nos años siguientes de bayura de grupos de teatru y asociaciones culturales d'estremáu calter. Tampoco nun s'aceuten documentos nel rexistru d'esa Delegación por tener una redaición n'asturianu: tolos años, la víspora del Día de les Lletres Asturianas -xornada reivindicativa por antonomasia de la oficialidá de la llingua asturiana- de la seición de "Drechos Ciudadanos" de la Delegación del Gobiernu aporta una notificación a los entamadores de la

manifestación ciudadana (na que s'esixe la oficialidá del idioma de los asturianos) nun se dando por enteraos del escritu recibíu por nun tar escritu n'español.

Pero la marxinación en drechos ciudadanos fonderos por emplegar l'asturianu tamién afeuta a los drechos eleutorales. La Xunta Eleutoral Provincial, por exemplu, negó-y en 1991 al partíu políticu Andecha Astur la posibilidá de votar n'asturianu nes eleiciones autonómiques, y en 1995 y en 2000 nun-y dexó presentar candidatura a les eleiciones xenerales al Congresu y Senáu españoles por apurrir n'asturianu la so documentación. Esta cabera vegada, el Tribunal Constitucional dictó una resolución favorable al recursu d'amparu que presentara la organización política escontra l'alcuertu de la Xunta Eleutoral Provincial y anulólu dafechu.

Na mesma Xunta Xeneral -parllamentu asturianu- diéronse casos de discriminación que recoyeron los medios de comunicación. Por exemplu, en 1993 una iniciativa presentada por un diputáu del Partíu Asturianista refugóla la Mesa de la Xunta Xeneral del Principáu por tener párrafos n'asturianu, o en 1996 una interpelación urxente d'Izquierda Xunida refugóla la Mesa de la Xunta por tar n'asturianu y diciendo que namái almitía iniciatives escrites n'asturianu si veníen tornaes al español. De toles maneres, nos caberos años ye vezu que dellos diputaos empleguen solemnemente l'asturianu nes sos intervenciones na Xunta y son munchos los alcuerdos parllamentarios algamaos pola Xunta Xeneral en defensa de la llingua asturiana delante de casos onde l'idioma propiu foi despreciáu en delles instancies del Estáu.

L'alministración de xusticia, como'l restu de l'alministración estatal, niega dafechu cualquier intentu d'emplegar l'asturianu nel so ámbitu d'actuación diariu. Dellos casos salen dacuando a la lluz al traviés de los medios de comunicación: ye'l casu d'un xuez de Mieres que prohibió en 1996 usar namái l'asturianu nuna boda fecha na Casa del Conceyu de Riosa, o'l d'un ciudadanu qu'en 1997 nun pudo declarar n'asturianu nun xulgáu d'instrucción xixonés y al que la secretaria xudicial se negó a toma-y declaración verbal por usar esa llingua.

4. El papel de los Conceyos

Los conceyos -ámbitos territoriales de l'alministración local- col sofitu financieru de la Conseyería d'Educación y Cultura, tán teniendo un papel importante na promoción del asturianu, sobre manera colos Cursos de Llingua Asturiana p'Adultos que s'entamen tolos años y con delles xeres lliteraries y culturales. Sicasí, la falta d'oficialidá sigue siendo la torga xurídica fundamental, como denunciaba en 2001 el conceyal Eugenio Fonseca, del Conceyu de Siero, al tomar posesión del cargu, teniendo que facer el so xuramentu en castellanu "por imperativu llegal".

Son abondos nos últimos años los casos denunciaos en conceyos que nun aceuten escritos n'asturianu nos sos rexistros d'entrada de documentos. Los conceyos, sicasí, al tar más allegaos a la realidá llingüística de los ciudadanos, normalmente caltienen unes actitúes más conciliadores y, como vamos ver, más favorables a la reconocencia llegal de los drechos llingüísticos. Como casu recién, nel aniciu del añu 2002, la prensa daba anuncia que'l Conceyu de Siero -que venía refugando los escritos n'asturianu presentaos nel so rexistru- diba almitilos. El compromisu de munchos conceyos yá quedara nidu coincidiendo coles movilizaciones a favor de la oficialidá na reforma del Estatutu d'Autonomía: en xunetu de 1997, el conceyu de Bimenes declaraba la cooficialidá del asturianu xunto al castellanu. A esti conceyu amestábense nos meses siguientes Casu, Castrillón, Morcín, Llangréu, Teberga, Llaviana y Llanera.

La Delegación del Gobiernu d'España, al traviés de l'abogacía del estáu, impugnó les declaraciones d'oficialidá y el Tribunal Superior de Xusticia d'Asturies entamó a anular, ún tres d'otru, los alcuerdos de los Conceyos. El mesmu casu diose con conceyos como'l de Nava, qu'aprobara unes ordenances pal usu del asturianu: en payares de 2001 la Delegación del Gobiernu impugnóles al xulgar que creaben "alarma social" ente la población y que suponíen un "perxuiciu al interés xeneral". Sicasí, un grupu de ciudadanos de Nava presentábase como parte interesada nel contenciosu-alministrativu presentáu escontra la Delegación del Gobiernu por atalantar que les ordenances defendíen los sos derechos como falantes d'asturianu. Conceyos como Villaviciosa o Llangréu acaben d'aprobar tamién unes ordenances d'usu del asturianu.

5.El sistema educativu

La escolarización obligatoria a tola población supunxo históricamente un reblagu fundamental na castellanización d'Asturies y yelo tamién anguaño. Nos caberos años apaecieron nos medios de comunicación casos sintomáticos como'l de pas que denunciaben que los sos fíos yeren ridiculizaos -y mesmamente castigaos- por falar n'asturianu na escuela o profesores que nun aceptaben xustificantes d'ausencias escritos polos pas n'asturianu. El casu más llamativu foi'l que saltó a la prensa en 2001, cuando la Viceconsejería d'Educación investigó una escuela de Villaviciosa u se multaba a los escolinos por falar n'asturianu. Lueu de que'l xulgáu villaviciosín desestimare una denuncia presentada, l'Audiencia Provincial d'Asturies sofitó esi determinando que multar a escolinos por falar n'asturianu "nun ye constitutivo de delitu de discriminación nin d'infracción penal nenguna".

La enseñanza del asturianu na Educación Primaria nun entama hasta 1984, cuando seis esueles emprimen a ufiertalo como materia optativa dientro del horariu escolar dos o tres hores a la selmana nos ciclos mediu y superior de la enseñanza básica (dende los 8 hasta los 14 años). Nos cursos siguientes foi espardiéndose a más centros hasta algamar a prácticamente tolos colexos públicos d'Educación Primaria d'Asturies. Les cifres d'aceutación siempre foron mui altes, pero la voluntariedá nel deprendizax de que fala l'artículo 4u del Estatutu d'Autonomía pescanciola l'Alministración d'un mou enforma curtiu. Por exemplu, hasta 1997 yeren los Consejos Escolares los que decidíen si la escuela ufiertaba l'asignatura o non, colo que foron munchos los casos d'escolinos que nun pudieron dir a clas d'asturianu, magar los pas lo pidieren, pola mor de que'l centru nun brindaba esa posibilidá. Los medios de comunicación dieron cuenta de bien de pas que denunciaben esta situación, amás de les campañaes d'asociaciones ciudadanes y sindicatos d'enseñanza. Anguaño, la ufierta ye obligada pa tolos centros, pero la realidá ye que, al nun haber bones campañaes d'información y una política firme de l'alministración educativa, ellí onde los equipos direutivos o los profesores-tutores nun ven con bonos güeyos la recuperación del asturianu, les cifres d'escolarización son baxes y si nun hai un mínimu d'alumnos nun se cubre la plaza d'asturianu.

Per otru llau, l'alministración nun vien afitando l'asturianu na Educación Infantil, xustamente cuando al escolín falante d'asturianu lu entamen a escolarizar nuna llingua que nun ye la de so. Otramiente, son abondos los centros u se ta dando, anque dos o tres hores a la selmana, y como asignatura, nun ye nin mucho menos abondo como pa dignificar la llingua familiar de bayura de neños asturianos. Esto enllaza con otra falta importante del sistema educativu asturianu: la llingua propia considérase como una asignatura, pero un idioma nun se dignifica na escuela si nun ye llingua de tresmisión y acoyida de conocimientos d'otres materies educatives. Amás, y como se dixo, pa munchos neños l'asturianu ye la so llingua materna y con una asignatura ensin más nun se llogra tornar el procesu de sustitución llingüística que sufren na escuela nos sos primeros años.

Arriendes de tolo dicho, la enseñanza de la llingua asturiana restrínxese, de mou cuasi esclusivu, a la rede de centros públicos, de mou que los colexos privaos que tienen concierto col Gobiernu del Principáu d'Asturies (ye dicir, subvencionaos económicamente por ésti) y los centros estrictamente privaos incumplen la llegalidá, darréu que'l so alumnáu nun tien posibilidá d'ellegir la materia de llingua asturiana.

Hai que falar tamién de los casos de profesores presionaos pola alministración educativa por dar les clases n'asturianu, anque con ello seyan consecuentes cola llexislación y colos principios educativos y pedagóxicos más básicos.

La Llei d'Usu, nel so artículo 10 diz que'l Principáu "ha garantizar l'enseñu del bable/asturianu en tolos niveles y graos, respetando sicasí la voluntariedá nel so deprendizax" y que "la escoyeta del estudiu o del emplegu del bable/asturianu como asignatura del currículu en nengún casu podrá servir de motivu de discriminación de los alumnos. Pa los que lo escueyan, el so deprendizax o usu nun podrá torgar que reciban la mesma formación y conocimientos n'igualdá de condiciones que'l restu del alumnáu". Esti artículo incúmplese nidiamente na Educación Secundaria (ciclu 12-16 años) y Bachilleratu (16-18 años). Siempre foron mui pocos los Institutos qu'ufiertaron l'asignatura y les torgues foron mayores dende la so implantación en 1987 porque l'asturianu nun ye voluntario sinón que ye optativo, de mou que tien que competir con otres asignatures como "Informática" o "Francés", amás de la discriminación que se da colos qu'escueyan asturianu porque nun puen estudiar al empar eses materies.

Un tercer problema na escolarización del asturianu ye la falta de reconocencia de la especialidá d'asturianu al profesoráu n'igualdá de condiciones que nel restu de materies del currículu: en 2001, el Ministeriu d'Educación refugaba a la Consejería d'Educación y Cultura d'Asturies la posibilidá de creación de la especialidá d'asturianu na Educación Primaria y Secundaria polo que los profesores qu'imparten esa materia nun puen constar oficialmente nel catálogu de puestos de trabayu como profesores de Llingua Asturiana, cola pergrave desventaya profesional qu'ello supón.

En mayu del 2002, el Principáu espubliza'l plan d'estudios definitivu d'Educación Secundaria y Bachilleratu onde lo que nuna primer redaición defendida pol Conseyu Escolar d'Asturies se nomaba materia de "Llingua Asturiana" pasa a llamase de "Lengua tradicional: bable/asturiano", nun intentu claru de rebaxa-y l'estatus llingüísticu al asturianu. Tamién desapaez de la redaición orixinal cualquier referencia al conflictu llingüísticu n'Asturies o a los conceutos de normalización, bilingüismu y diglosia.

La presencia del asturianu na Universidá ye otru de los llogros del movimientu de recuperación del asturianu. Nos estatutos de la Universidá d'Uviéu de 1985 fálase de la llingua asturiana como llingua específica d'Asturies y nel artículu 6 dizse que naide ha ser discrimináu pola mor del so usu. Asina y too, la universidá foi noticia delles vegaes por refugar escritos empobinaos a ella n'asturianu. Tovía n'avientu de 2000, la Dirección d'una Escuela Universitaria nun almitía un escritu de l'Academia de la Llingua Asturiana pidiéndo-y un aula pa facer un esame d'asturianu si nun lu volvía unviar en llingua española.

Nun se pue dexar de llau, amás, el fechu, ensin precedentes, de la represión personal y académica qu'a lo llargo d'años sufrieron aquellos profesores universitarios más carauterizaos pola so militancia favorable a la llingua asturiana.

Anque a mediaos de la dómina de los ochenta entama l'asignatura optativa d'asturianu na Escuela Universitaria de Maxisteriu, hubo qu'aguardar hasta 1996 pa que les asignatures de Filoloxía Asturiana o d'asturianu tuvieren presentes nos estudios de Filoloxía Española y Románica, too ello dempués d'una riestra de problemes de toa mena y enllenos de prexucios ideolóxicos. Por exemplu, hasta 1996 nun se pudo llograr que'l Conseyu d'Universidaes, muérganu estatal que decide nestes cuestiones, aprobara'l pidimientu de la Universidá d'Uviéu d'incluyir l'asturianu como llingua d'eleición llibre nos planes d'estudiu de la llicenciatura de Filoloxía Española porque atalantaba que nun yera una llingua. Hai que facer acordanza de que la Universidá d'Uviéu tenía yá en funcionamientu dende 1994 dos Títulos Propios de Postgráu: Especialista en Filoloxía Asturiana y Espertu en Filoloxía Asturiana, entrambos con asignatures u s'inxería esa llingua como tala. En xunu de 1998, el Conseyu d'Universidaes refuga la petición de la Universidá d'Uviéu de creación del Títulu de Llicenciáu en Filoloxía Asturiana porque "dende un criteriu científicu, l'asturianu nun pue figurar como llingua nos planes d'estudiu". Desa, sicasí, la Universidá d'Uviéu yá tenía una asignatura oficial con esi nome na Facultá de Filoloxía y otra na Escuela de Maxisteriu y convocaba places de Profesor Universitariu Asociáu d'esa llingua.

La creación d'una llicenciatura de Filoloxía Asturiana sigue topándose cola negativa del Conseyu d'Universidaes que, sofítándose en nidios prexucios ideolóxicos, vien refugando la petición de la llicenciatura, por más que la mentada llicenciatura de Filoloxía Asturiana tea sofitada por peramplios estayes culturales, polítiques y ciudadanos de la sociedá asturiana, ente ellos la mesma Xunta Xeneral del Principáu.

La postrer noticia nesti procesu ye d'abril de 2002, cuando'l muérganu estatal refuga'l plan d'estudios de les Filoloxíes Española y Románica -aprobáu pola Universidá d'Uviéu- por ufiertar l'asturianu como segunda y tercer llingua, al insistir nel fechu de que l'asturianu "científicamente nun se pue considerar una llingua" y ello magar que nel Plan d'Estudios de Filoloxía Española que se ta aplicando nestos momentos s'inxería la llingua Asturiana como tercer llingua. Una amuesa de lo poco fundamentáu que ye esi prexuciu ye la noticia de que, dos meses dempués, la Conferencia de Decanos de Lletres de les Universidaes Españoles sofítaba por unanimidá la implantación de la llingua asturiana nes titulaciones de Filoloxía de la Universidá d'Uviéu.

6. Toponimia

La castellanización y tracamundiu de la toponimia popular ye ún de los casos más sangrinos de la non reconocencia llegal del asturianu. Delles iniciatives de conceyos con señalizaciones billingües nes carreteres nun puen más que considerase simbóliques. Sicasí, cola aprobación de la Llei d'Usu y Promoción del Asturianu poníase la base llegal pal respetu a les formes tradicionales al reconocer nel so artículu 15 que "los topónimos de la Comunidá Autónoma del Principáu d'Asturies han tener el nome oficial na so forma tradicional". Amiéstase a esto que "pal casu de qu'un topónimu tenga usu xeneralizáu na forma tradicional y en castellán, el nome podrá ser billingüe". La realidá ye que cuando la versión asturiana del topónimu s'emplega, namái apaez nos lletreros de carretera na entrada y salida de la llocalidá, siempre cola so versión "acastellanada" al llau, y nun s'emplega n'otres señalizaciones. N'anuncios, publicaciones, boletinos oficiales, correspondencia, etc., l'incumplimientu de la Llei d'Usu pola Alministración asturiana ye absolutu.

Ye muncha la contestación civil énte la estroza de la toponimia y más agora que se reconoz per llei la forma tradicional y se dispón del encontu académicu a la espresión afayadiza. En xineru de 2002 la policía detuvo a tres miembros d'un partíu políticu, el BÍA, en Sama (Llangréu) cuando denunciaben nun actu públicu la situación d'illegalidá na señalización de les carreteres pegando los topónimos correchos enriba de lletreros de carretera. Nun fechu asemeyáu convocáu pola Xunta pola Defensa de la Llingua Asturiana -organización cívica de defensa del asturianu- representantes de partíos políticos y sindicatos corrixeron n'otru actu públicu un cartel de carreteres. En xunu de 2002, esa mesma organización ciudadana presenta un contenciosu-alministrativu pola inactividá de la Consejería d'Infraestructures darréu qu'ésta nun diere respuesta a más de 300 denuncies de lletreros de carretera cola toponimia acastellanada feches dende xineru de 2001. Hai qu'amestar que'l contenciosu inda nun se resolvió.

7. L'asturianu y la Ilesia

De la mano del Coleutivu "Manuel Fernández de Castro" -que cueye'l nome del obispu del s. XIX traductor al asturianu del Evanxeliu según San Matéu-, los sectores católicos más esmolecíos pola cultura asturiana vienen faciendo dende 1986 un gran llabor d'espardimientu del asturianu dientro de la Ilesia Católica d'Asturies ensin qu'ésta escuche los sos pidimientos. L'esfuerciu del Coleutivu pa traducir la Lliturxa Católica, Homilíes, Catecismu, Oraciones y la Biblia buscaba facilitar el camín pa una normalidá llingüística na Ilesia, pero toles solicitúes feches pa poder celebrar mises n'asturianu nun algamaron l'autorización de la xerarquía eclesiástica.

La postrer muestra de falta de sensibilidá diose nel mes de xunu de 2002, nel funeral del presidente del Coleutivu, el Padre xesuita D. Federico G.-Fierro Botas, onde, magar les munches peticiones de familiares y amigos, nun se dexó dar la misa n'asturianu -nin siquieramente una parte simbólica de la mesma- y onde'l mesmu arzobispu d'Asturies tapeció arremente'l descomanáu llabor d'encontu al asturianu del fináu. Díes dempués, tolos medios de comunicación daben la noticia de que más de doscientos cristianos asturianos de base presentaren énte l'arzobispáu un escritu onde pidíen formalmente la so esclusión de la Ilesia (ye dicir, el trámite d'apostasía) en protesta pola actitú antiasturiana de la Ilesia n'Asturies, al sopelexar que la so condición de católicos nun podía, de nengún mou, ser contradictora col fechu de ser y sentise asturianos.

8. La marxinación del asturianu nel Estáu

La falta de reconocencia del asturianu como llingua oficial, igual que'l gallegu, catalán o vascu fai qu'esa llingua quede arrexugada de tolos llogros que se van algamando en cuantes a la equiparación col castellanu pola Alministración estatal, lo que fai qu'esista una sensación d'agraviu comparativu n'Asturies talo como amuesen les encuestes. Esta discriminación pervese n'actuaciones mui cargaes de simbolismu: dende la traducción de la Constitución a toles llingües oficiales, hasta l'usu d'estes nes Cortes (Congresu y Senáu españoles), pasando pelos premios de Crítica, Lliteratura, Traducción, etc., nengún contempla l'asturianu pola mor de nun ser oficial. Esto perxudica, por exemplu, al xorrecer de la lliteratura n'asturianu que nestos últimos venti años caltién un desendolque ensin precedentes: impuestos como'l CRU (sobre fotocopies de llibros) revierten na Sociedá d'Escritores Españoles y na gallega, catalana y vasca, ensin que l'Asociación d'Escritores Asturianos tenga reconocencia al nun tenela la llingua na qu'escriben. El ISBN tampoco nun contempla l'asturianu na so codificación, colo que nun pue haber seición pa esta llingua nes biblioteques de tol mundu. El Premiu Nacional de la Música, que recueye música fecho en castellanu, catalán, vascu, gallegu y, nos últimos años, valencianu, nun reconoz l'asturianu a pesar de los pidimientos repitíos añu tres añu dende la Sociedá Xeneral d'Autores d'Asturies.

La mesma marxinaición dase nes grandes empreses d'ámbitu estatal que dan la posibilidá de recibir los sos servicios en toles llingües oficiales del Estáu, pero que respuesten a les peticiones de veceros asturianos qu'esta llingua nun ye oficial. La presión d'estayes sociales influyentes fexo, mesmamente, que delles sociedaes de tresporte aereu y de telefonía, por exemplu, retiraren les manifestaciones n'asturianu que de mano y llibremente elles mesmes inxertaren como serviciu a los usuarios.

9. La represión nel ámbitu llaboral

Nuna situación como la d'Asturies, marcada pol emplegu diglósicu d'una llingua asturiana ensin prestixu y estigmatizada socialmente, la inhibición de los asturianofalantes nel ámbitu llaboral, sobre manera nos trabayos que traten col públicu, ta bona de pescanciar. Más entá cuando son práutica avezada les "recomendaciones" -cuando non la obligación explícita- de los xefes pa que los dependientes de comerciu, telefonistes, camareros, etc. procuren falar "bien" y nun dexen que'l públicu note la llingua que falen normalmente.

Tuvieron sonadía nos medios de comunicación los casos, a mediaos de la década de los ochenta, de taxistes echaos de la so empresa por usar l'asturianu nes sos comunicaciones pela radioemisora, o les sanciones repetíes de la compañía ferroviaria FEVE a un xefe d'estación por escribir n'asturianu topónimos y feches, situaciones entrambes que fixeron cuntar cola mediación del Defensor del Pueblu y del entós Presidente del Principáu. Pero esti tipu de casos, onde se ta ayudando a crear un sentimentu de vergoña evidente nos asturianofalantes, danse de contínu anque nun salgan a la lluz por mieu a represalies mayores.

10. La marxinaición nos medios de comunicación

Los medios de comunicación son un sofitu principal de cualquier procesu de recuperación de les llingües minorizaes y un axente fundamental pa prestixar un idioma. En cuantes a la televisión, nun hai una canal autonómica n'asturianu como les qu'hai nes sos respetives llingües en Galicia, País Vasco o Cataluña. Amás, la delegación de Televisión Española n'Asturies nun emite nengún programa n'asturianu, nun siendo delles noticies de conteníu llingüísticu que se dan n'asturianu por iniciativa individual de dalgún periodista, pero enxamás como resultáu d'una política nidia de normalización. Dellos programes percurtiros n'asturianu subvencionaos apaecen y desaparecen de xemes en cuando nes televisiones d'ámbitu llocal. Otro tanto pasa na radio, onde hubo y hai delles esperiencias pero siempre mui minoritaries y rales.

En setiembre de 2001 salió a la lluz el casu d'una emisora independiente qu'emite dafechu n'asturianu, Radio Sele, a la que se-y concediera una llicencia de radio comercial nun concursu del Principáu. El gobiernu asturianu almitió namái ún de los munchos recursos presentaos escontra les concesiones d'emisión, xustamente'l que-y quitaba la llicencia a Radio Sele. Partíos políticos, sindicatos y asociaciones ciudadanes denunciaron irregularidaes nel procesu alministrativu y anguaño l'asuntu ta nos tribunales.

Anque dende 1996 funciona un selmanariu n'asturianu, Les Noticias, los tres diarios asturianos namái espublishen seiciones selmanales o quincenales n'asturianu, siempres de conteníu cultural y llingüísticu, coincidiendo les más de les vegaes colos meses que duren les subvenciones.

11. La falta d'una política llingüística

Énte una situación tan grave ye imprescindible un plan de normalización llingüística que mire de poner frenu al procesu de sustitución llingüística que se vive n'Asturies y que pue acabar -si nun camuden les condiciones sociales- cola muerte de la llingua asturiana. La oficialidá del idioma asturianu al llau del yá oficial castellanu vien siendo la midida primera que reclamen los sectores sociales más esmolecíos pol futuru del asturianu pa que se llogre un marcu llegal dende'l que s'entame una política seria y planificada de normalización social. Como se dixo, según les últimes encuestes sociolingüístiques, ta d'alguerdu cola oficialidá más del 60% de la población. El desaxuste ente lo que piensen los asturianos y lo que piensen los sos representantes políticos ye evidente porque los dirixentes de los partíos hexemónicos siguen siendo insensibles a los derechos llingüísticos de los asturianos.

Les midies polítiques tomaes polos gobiernos sucesivos nunca foron más allá de la escolarización de l'asignatura d'asturianu y d'una política de subvenciones que favoreciera sobre manera la estaya editorial y delles actuaciones de conceyos y asociaciones culturales. Nun siendo dalgún casu cuntáu, nun hubo campañes sistemátiques del Principáu pensaes pa tola población buscando prestixar l'emplegu social del asturianu nin tampoco l'alministración asturiana nun s'asturianizó llingüísticamente (rotulación, nomes de les entidaes, usu escritu institucional, usu oral y públicu poles autoridaes), sacantes l'usu simbólicu que se fai del asturianu el día que se festexen les Lletres Asturianas. En definitiva, nun hai una planificación -la entidá que tendría que s'encargar d'ello, la Oficina de Política Llingüística, que foi camudando'l nome según los Gobiernos, acabó desanicándose col postrer gobiernu asturianu- y nin siquier se cumple lo que s'afita na Llei d'Usu y Promoción del Asturianu.

Academia de la Llingua Asturiana